Tjele på tværs

Tjeleegnens Lokalhistoriske Forening

Sommertur til Viskum Hovedgård.

Torsdag den 13. august 2020, kl. 18.30

Se side 6

Medlemsblad nr. 1, 27. årgang 2020

Tjeleegnens Lokalhistoriske Forening

Navn, adr., tlf., mail:	Funktion 2019
Karsten Sørensen Vestergade 8, Ørum - 8830 Tjele 86653164 / 42251520 karsten@orumnet.dk	Formand
Karen Vesterby Melgårdsvej 15, Rødding - 8830 Tjele 40640429 vesterby@godmail.dk	Næstformand
Per Vester Lærkevej 21, Ørum – 8830 Tjele 40486029 kaper@lic-mail.dk	Kasserer
Jørgen Dalager Vråvej 24, Pederstrup - 8830 Tjele 86699096 nederskov@dalager.com	Redaktør – Tjele på Tværs
Knud Erik Hansen Grønhøjvej 1, Kvorning – 8830 Tjele 21375587 ke.hansen@live.dk	Sekretær
Jan Dalsgaard Johannesen Norupvej 8, Vammen – 8830 Tjele 86690905 jan.dalsgaard.johannesen@gmail.com	Medlem
Marianne Lybek Witt Søndermarksvej 13, Ørum – 8830 Tjele 25610087 mariannewitt@hotmail.com	Medlem

Tjeleegnens Lokalhistoriske Arkiv
Tjelevej 8 - Ørum - 8830 Tjele
tlf.. 87 25 02 82
e-mail: info@tjelearkivet.dk
www.tjelearkivet.dk
Åbent hver mandag kl. 14 – 17.
(Ferielukket i juli måned)

Siden sidst

Sensommerudflugt til Kvorning Mølle

Vejret viste sig fra sin smukkeste side, da Lokalhistorisk Forening den 20. august besøgte Kvorning Mølle. Aftensolen spejlede sig i mølledammen, hvor et svanepar sammen med to "svællinger" majestætisk gled hen over det blanke vand og meget smukt satte det omkringliggende kuperede landskab i relief. Der var en så overvældende interesse for arrangementet, at der med 110 deltagere måtte sendes ilbud til Brugsen efter flere forsyninger til det lovede traktement. Formand Karsten Sørensen bød velkommen og fortalte i sin indledning, at Kvorning Mølle er den østligste mølle på Nørreå-løbet i den gamle Tjele Kommune. Der har tidligere været Koldbæk-, Velds-, Viskum- og Bro Møller. Kvorning Mølledam får udelukkende vand fra kildevæld og vandtilstrømningen er derfor forholdsvis lille.

Den nuværende ejer siden 1979, Villy Damborg Sørensen, fortalte herefter om møllens historie, som går helt tilbage til 1608. I 1786 overgår møllen fra at være en fæstegård til at blive selveje. I1909 købes møllen af Laust Bruun. Møllens hidtil vel nok mest dramatiske hændelse indtræffer med et voldsomt skybrud i juli 1919. Møllen har på dette tidspunkt to mølledamme og den enorme vandtilførsel forårsager, at der sker et dæmningsbrud på den øvre dam, som fuldstændig tømmes for vand. Fiskene fra dammen bliver skyllet langt ud på engen, hvor naboerne kan samle ørreder, gedder mm op i spandevis. Efterfølgende forestår et stort genopbygningsarbejde, hvor Bruun med naboers hjælp kører i pendulfart til Onsild Station, hvor han har købt kasserede sveller, som bruges til udbedring af hullet, og det lykkes at blive klar til at male korn igen i august 1919. Villy Sørensens far overtager Kvorning Mølle i 1929. Han er ejer af en gård i Salling, som Bruun får i bytte for møllen. Mølledriften nedlægges i 1930 og den nedre dam tørlægges. Der er i dag ingen af de oprindelige bygninger tilbage, men resterne af turbinehuset findes stadig.

Mette Hesselholt Henne Hansens fortalte om flora og fauna i og omkring mølledammen. Da kildevandet, som føder mølledammen er meget rent og næringsfattigt, giver det grobund for sjældne planter som vibefedt og gøgeurt. Foruden svanerne på søen ynder også blishøns og lappedykkere af bo i det skønne område.

Den dejlige aften blev afsluttet med "lidt til gummerne og ganen" i Villys store maskinhus og Karsten Sørensen takkede Jytte og Villy Sørensen for at lægge rammer til arrangementet.

Hvis du gik glip af besøget på Kvorning Mølle eller er nysgerrig på mere om møllen, kan du læse dens historie i "Tjele på langs", 2016. Lene Hove

Der var meget stor interesse for foreningens sensommerudflugt til Kvorning Mølle. Her nyder forsamlingen udsigten i aftensolen ud over den smukke mølledam.

Appendiks

Nogle dage efter besøget på Kvorning Mølle var der et spændende brev i Karsten Sørensens postkasse fra Minna Damborg Pedersen, Villys søster, som i dag bor i Randers. Hun giver i brevet en øjenvidneskildring af endnu en dramatisk hændelse ved Kvorning Mølle, hendes barndomshjem, som fandt sted i perioden 1948-50, hun husker ikke det nøjagtige tidspunkt.

Minna fortæller: *Min søster og jeg kom fra skole i Kvorning, cyklende ned i gården, da en bragende lyd mødte*

os. "Mølledammen", råbte min søster, vi måtte råbe for at kunne høre hinanden. Vi vidste, der var gået hul i vejen oppe i den øverste del af dammen, hvor vejen deles til Hulbæk og Mollerup. Der var en sluse under vejen, så når der blev højvande i dammen, kunne vandet løbe ud. Den sluse er der stadig, og derfra løber vandet ud i engene. Men der var et svagt punkt over slusen. Jeg løb for at hente mor og far hjem, min søster spændte hestene for vognen og fandt sække til sand. Naboer kom og hjalp. Det tog lang tid at få fyldt hullet, jeg gætter på, at hullet var ca. to meter bredt og fire meter dybt. Da vandet endelig blev stoppet, var mølledammen blevet en meter lavere og engene stod helt under vand. Det var én stor sø, og ål var der masser af. Nogle ville have erstatning, men det blev der ikke noget af, de kunne jo fange ålene med de bare næver. Min far fik besked på at gøre vejen grundigt i stand, så mølledammen ikke kunne slå hul i vejen igen. Jeg husker en kæmpeål, som snoede sig nede i gården, den var tyk som en mands arm og en meter lang, men kødet var lidt for groft, men spist blev den. Den havde nok glemt at svømme ud i Sargossahavet, slutter Minna sin beretning.

Gøtriks høj – Et voldsted ved Foulum

Museumsinspektør Turi Thomsen havde mange tilhørere en mørk novemberaften i Forsamlingshuset i Tjele centeret.

Kan Gøtriks højen være selveste Holger Danskes fødested? Hvad med sagnene..?

Mange lokale borgere er uvidende om placering og historien bag, men det fik Turi Thomsen sat skik på. Ude i engen nord for Foulum og syd for Tjele Å ligger der et sjovt lille hak på kortet; dels en herredsgrænse mellem Nørlyng og Sønderlyng Herreder, men det er også sognegrænsen mellem Tjele og Vammen sogne. Lige her ligger aftegningerne af en næsten kredsrund borg (44 m gange 46 m i diameter), omgivet af en ca.10 m bred tør grav, og med svage spor af dele af en ekstra vold , og dermed en ca.9 m bred voldgrav.

Skriftlige kilder kan ikke tages helt for gode varer, da også de er påvirkede af den tid, hvor man skrev dem, og sådan er det jo også den dag i dag. Nedskrevne kilder betyder, at noget er sikret på papir for fremtiden. Men det er ikke nødvendigvis rigtigt . Så selvom Turi Thomsen ikke kunne forvisse os om vikingekongen Gøtrik, eller én af hans mange sønner, den famøse Holger Danske måske, vitterligt har boet på vor egn, blev vi virkelig gjort klogere af en faglært arkæolog, og det på spændende vis.
Borgstedet/voldstedet i de skriftlige kilder tilbage til 1771 og i 1898 var anlægget tæt på at blive sløjfet. Via den nøjagtige videnskabelige åreringsmetode har man kunnet datere anlægget til medio 1300-tallet. Desværre har tidens tand og gøren gjort sit, og stolper og bygningsrester er for en stor del gået til. Så hvis man skal have et

ordentligt fundament af mere detaljeret viden om højen, skal der nye arkæologiske undersøgelser til.
Siden 1943 har anlægget været fredet og kan nok være et besøg værd med picnickurv og termokande. Og vi kan forestille os, at vikingekonger har udkæmpet et slag og måske valgt sig stedet som en kongsborg. Kan Foulum Enge have været hovedstad i vikingetiden? Næppe, for konger og stormænd dengang skiftede bolig, opholdssted og demonstrerede deres magt mange steder og var ofte på farten.

Voldsteder/borghøje lå ikke langt fra herresæder, og Turi Thomsen mener også, at det kan have været et tilflugtssted , som man ser det fra andre store herregårde i Danmark. Det har efter al sandsynlighed været et tilflugtssted, hvor man kunne stænge portene og holde fjender ude. Midten af 1300-tallet var en tid med politisk og økonomisk uro, og der var megen strid om magten i Danmark. Turi pegede på, at det ligger rigtig godt for mølledrift. Der blev bygget rigtig mange møller i middelalderen, hvor myndighederne destruerede bøndernes små mølle- og kværnsten og tvang dem til at få deres korn malet - og selvfølgelig behørigt betalt - ved herremændenes møller.
I 1970erne blev Foulum enge drænet for at opnå flere arealer til landbrugsdrift, og tørvene i engene rådner og forgår i denne proces, og så var det, at synlige stolper og lignende dukkede op.

Turi Thomsen gav os et fantastisk foredrag, og alle vi lokalhistorisk interesserede tilhørere blev i hvert fald bekræftet i, at kulturhistorien opøver os i at opleve og forstå. Og at ingenting, ej heller sagnet om Gøtriks borg/høj ude i Foulum Enge, er så enkelt som man skulle tro.

Marianne Lybek Witt

For- Det vil ske årstur til Gøtriks borg.

Ved foredraget i Tjelecenteret den 6. november 2019 gav museumsinspektør **Turi Thomsen** et bud, eller rettere flere bud på, hvad jordhøjen ude i Foulum enge måske har været anvendt som. Det var et særdeles spændende foredrag som efterlod tilhørerne med flere spørgsmål end svar. Annoncen for daværende foredrag tog udgangspunkt i gamle sagn og fortællinger og ifølge disse, så skulle det runde plateau være rester af et gammelt borganlæg, opført af Kong Gøtrik omkring år 800-810. (Dette var perioden, hvor Gøtrik var regent) Ifølge åreringsdatering, skal fundne egeplanker/stolper på stedet henføres til midten af 1300 tallet. Så er der jo et gevaldigt hop til Kong Gøtriks tid! Nu er det en kendt sag, at mange arkæologiske fundsteder indeholder rester fra mange tidsperioder. Dette kunne sandsynligvis også være tilfældet ved Gøtriks borg. Som

Turi Thomsen påpegede, så kræver det nærmere arkæologiske undersøgelser af området for at få viden og indsigt til (forhåbentlig), at kunne afdække historien omkring Kong Gøtriks Borg. Lokalhistorisk Forening vil arbejde med at få foretaget en professionel 3D droneoptagelse af højen og området omkring denne. Ifølge Turi Thomsen vil dette være et rigtig godt udgangspunkt for en nærlæsning af lokaliteten.

Turi Thomsen har indvilliget i at samle trådene op ved en forårstur til Foulum enge,

onsdag den 13. maj 2020 kl. 18.30. -

. - Det allerbedste er at høre historien på åstedet! - Så kære venner, på med gummistøvlerne, medbring evt. en lille klapstol, kaffe eller hvad man nu måtte ønske at nyde, efter anden del af fortællingen om Kong Gøtriks borg.

Adkomst til stedet i Foulum enge vil finde sted fra Sønderupgård, Sønderupvej 8, 8830 Tjele. Her vil der være skiltning som anviser parkering.

Alle er hjertelig velkomne. Entre 40 kr.

Stifinderne og Lokalhistorisk Forening

G E N E R A L F O R S A M L I N G

Onsdag den 20. februar 2020 - kl. 19,00

Se bagsiden

Sæt kryds i kalenderen

Det vil også ske

Sommertur til Viskum Hovedgård.

Torsdag den 13. august 2020, kl. 18.30

Ejeren af Viskum Hovedgård, **Jens Petri Petersen**, har med stor velvilje imødekommet et ønske fra Lokalhistorisk Forening, om et besøg på Tjeleegnens smukkest beliggende herregård. I 1695 blev Viskum opkøbt af Skeel slægten på Gammel Estrup. Her indgik den sammen med 6 andre hovedgårde, som en del af Grevskabet Skeel. Fra den tid og frem er den blevet benævnt som en hovedgård.

Noget af det tidligste, hvor stednavnet Viskum optræder, er tilbage i 1442. Her fremgår det, at herregården Viskum fik tilkendt birkerettigheder. Viskum Kirke og Viskum Hovedgård ligger på en landtange, som strækker sig ud i Nørreådalen, hvilket resulterede i, at man tidligere var omkranset af sumpede engdrag, dog ikke mod nordvest. Det er denne beliggenhed, som er årsag til navnet Viskum. Ifølge den vanlige tolkning af stednavne fra middelalderen, er stednavnet Viskum en sammensætning af Wisk og -um, hvilket betyder henholdsvis *Sump og hjem,* Altså *Sumphjem.* At der har været mennesker på denne lokalitet langt tidligere, er der ingen tvivl om. Arkæologiske udgravninger indikerer, at Viskum Hovedgårds oprindelse måske skal søges helt tilbage til yngre stenalder.

Alt dette og mere til vil museumsinspektør **Turi Thomsen** denne aften delagtiggøre os i. Med sin enorme viden og fremragende fortælleevne forstår Turi at tryllebinde os alle. Først vil **Jens Petri Petersen** dog byde velkommen og fortælle lidt om, hvad Viskum Hovedgård er for en størrelse i dag.

Vi slutter aftenen med et lille traktement, (snitter, øl, vin og vand). Alle er velkommen.

Pris medlemmer: 40 kr. – ikke medlemmer: 60 kr.

Vrådreng på Facebook

Da det just ikke er alle lokalhistorikere, der er faldet så dybt, at de er på Facebook, må vi, der kommer der, jo hjælpe med historier derfra.

En Vrådreng, Bernt Olesen, lagde for nylig denne historie på Facebook. Jeg har her i bladet brugt ham før.

TANKER OMKRING NYTÅRET

Nu er vi så kommet godt ind i det nye år. Sådan er det ikke altid gået. En nytårsaften i 1948 -49 var der en hændelse, der vagte opsigt i maj måned.

Der var to hold i Vrå som gik hver for sig, og lavede løjer nytårsaften..

Vi børn løb rundt og flyttede småting, som vi kunne lave lidt sjov med. Måske var møjbøren ikke på sin plads, når karlen skulle bruge den om morgenen. Nogle gik rundt med to pakker gær i lommen, som blev smidt i de vc-spande, der var næsten fulde. Vi hørte senere, at kagen var hævet og gav overløb.

Nytårsskytset var karbiddåse. Vi fik fat i noget karbid nede ved smeden i Rødding, som havde restlager fra før vi fik el. En karbiddåse kunne give et ordentligt brag, når den eksploderede. Når vi spyttede på karbidet i dåsen udvikledes der gas. Låget blev sat på malerdåsen og ved et lille hul i bunden af dåsen kunne den antændes.

Det var også vigtig at have en god lommelygte, når vi bevægede os rundt på steder, vi ikke kendte. Flade lygter med et Hellesen batteri, det var sagen

Så var der karlenes hold, de gik for sig selv. Dem måtte vi ikke komme med. De gik en tur ud til ……..

Læs videre side 15

Gå en tur i Vammen og lær lidt om landsbyens historie

[Mette Vaarst/Jan Johannesen/ Jørgen Spanggaard/ Kjeld Gregersen]

Vi er en lille 'kerne-gruppe', som har været i gang i flere år med at skrive en lille bog om Vammens historie og med historier fra Vammen. I december 2019 barslede vi med det første 'produkt': En gå-tur-bog, som er baseret på fotos fra midten af 1940erne – og nogle endnu tidligere, og andre nutidige.

Bogen har vi kaldt 'Jørgens bog om at gå en tur i Vammen', da vi satte den første udgave sammen i anledning af Jørgen Spanggaards 90-års fødselsdag i juni sidste år. Jørgen blev født i Vammen, og har set landsbyen udvikle sig fra 1929 og til i dag, og kan om nogen fortælle historier fra Vammen.

Vammen er som landsby langt ældre: Den blev bygget op omkring en kirke fra 1200-tallet og en skole fra 1722, og med gårde som først lå inde i landsbyen og senere blev flyttet ud. I 'Gå-tur-bogen' koncentrerer vi os dog mest om dét, vi kan se i dag, og som hørte til i det man kan kalde 'andelstidens Vammen', det vil sige alt det, som skød op og gjorde Vammen til en driftig lille landsby, hvor Forbrugsforeningen (senere 'Brugsen') blev stiftet i 1888, Vammen Mejeri i 1912 og Andelskassen 1919. I starten af 1900-tallet kom der vand, elektricitet, senere gadebelysning og vejbelægning i Vammen, som blev til den landsby, vi kender i dag. Som man kan se på forsiden, er der et billede af mejeriet og skolen – det nuværende børnehus.

Det er fascinerende, hvor sammenhængende, tæt og virksom Vammen har været, med mange butikker, små virksomheder, aktiviteter og sammenfletning af gamle slægter og tilflyttere, som mange landsbyer og lokalsamfund jo har været. Det har altid været et sted med masse af socialt liv og foreninger – et trygt sted at vokse op, og et levende sted at være. Vi håber, at Vammen vil blive ved med at være mere end et overnatnings-ly med internetadgang.

Bogen er på godt 60 sider og kan købes hos købmanden i Vammen og på Lokalhistorisk Arkiv i Ørum – og så kan man tage den i hånden, hvis man vil gå en tur i Vammen og indånde lidt af stemningen fra det sidste århundrede. Den vil blive lagt tilgængeligt på internettet, så enhver kan downloade den. Til foråret vil vi lave en eller flere gåture, hvor vi tager den i hånden og går en tur sammen, som afsluttes med kaffe og kage og historie-udveksling.

Mange venlige hilsner Jan, Kjeld, Jørgen og Mette

For 75 år siden kom freden til Danmark

men Løvel sogn betalte en høj pris!

Christian Ulrik Hansen – henrettet i Ryvangen.
Han boede hos forældrene på Pederstrupvej 18 og blev student fra Katedralskolen i Viborg. Han var efter 1943 meget aktiv i modstandsbevægelsen og blev chef for modtagegrupperne i Nordjylland og var Flemming Junckers højre hånd.
Han blev taget til fange d. 29.2.1944 og henrettet i Ryvangen d. 23.6.1944. Gestapo kaldte ham "Den tavse dansker", han angav ingen af sine venner under den månedlange tortur. Han blev 23 år.

Ivan Jacobsen var søn af lærer Otte Jacobsen i Kistrup. Da den danske regering gik af d. 29.8.1943 kom det til en skudveksling på Nyborg Kaserne, hvor Ivan Jacobsen aftjente sin værnepligt, og Ivan Jacobsen mistede livet. Hvert år d. 29.8. er der kransenedlæggelse fra Prinsens Livregiment på Løvel Kirkegård for at ære den unge mand. Ivan Jacobsen blev 21 år.

Aage Finderup Jensen.
Sammen med sin bror Sigurd var han med til våbennedtagelse.
Nogle af våbnene blev opbevaret på hans mors gård på Jordemodervej i Løvel. En måned efter krigen ville brødrene destruere våbnene i en nærliggende mose. En håndgranat eksploderede i hånden på Åge og han var dræbt på stedet. Hans storebror Sigurd blev hårdt såret, men overlevede.
Aage blev 18 år.

Legitimationskort
for
Sikkerhedsområdet i Jylland.
Navn
Stilling
Bopæl
Født d.
Indehaverens Underskrift

Falsk legimitationskort for Sigurd Finderup Jensen

Jonna Bach

Ændring af Vedtægter

Bestyrelsen for Tjele Lokalhistoriske forening fremlagde forslag til vedtægtsændringer på sidste generalforsamling 20. febr. 2019, hvor de blev vedtaget. Men for at de er gyldige, skal de godkendes på 2 hinanden følgende generalforsamlinger, hvorfor de igen skal fremlægges til godkendelse på generalforsamlingen 20. febr. 2020.

De væsentligste ændringer i forhold til nuværende vedtægter fra 2006 er:

I $2 Definition af Tjele egnen ved liste af sognene i området,

I $3 Medlemmer skal være 18 år eller derover, for at undgå håndtering af samtykkeerklæringer, som vil kræves af Den nye Persondataforordning

I $6 stk. 6 Hvis der er stemmelighed mellem kandidater ved valg til bestyrelsen, benyttes lodtrækning.

De nuværende vedtægter kan ses på Lokalarkivets hjemmeside (www.lokalarkivet.dk) under fanebladet Lokalhistorisk Forening.

Afdøde skuespiller Berit Kvornings familie i Løvel

Af Jonna Bach

I juli måned 2019 døde skuespilleren Berit Kvorning i København, 69 år gl.
Hun var oprindelig balletbarn, men blev uddannet som skuespiller og var i en årrække tilknyttet danske teatre, ligesom hun deltog i mange danske film, bl.a. Soldaterkammerater -filmene.
Hun nedstammede fra den store Kvorningfamilie i Løvel.
Den første registrerede med navnet Kvorning i Løvel var Jens Jensen, der i 1645 blev født i Løvel. Hans forældre var, ligesom alle andre bønder i Løvel, fæstebønder under godset Sødal.
Efter sigende var familien indvandret fra Kvorning, deraf kaldenavnet, som senere blev døbenavn i de næste generationer. Jens Jensen havde en søster Maren også kaldet Kvorning. Hun var også født i Løvel, så man må formode, at det er generationen før, der kom fra Kvorning.
De næste 3 generationer kan også følges i kirkebogen i Løvel.

Jens Jensen Kvorning, der blev tipoldefar til Berit Kvorning, var søn af 3. generation Kvorning i Løvel. Han var født 1788 og døde i 1866. Han var gift med Ane Jensdatter f. 1797, d. 1882. De boede på Stabilgaard, der dengang lå inde i Løvel by. (Udflyttet efter brand i 1887 til nuværende adresse Stabilvej 1).

Stabilgaard anno 1947

Jens Kvorning og Ane fik 7 børn, der alle fik stor betydning for Løvel og omegn: Gertrud 1821-1904 (kone på Kirkelund), Jens Jensen 1826-1909 (krigsveteran og RD af Dannebrog) Karen 1824-1894 (kone på Annexgaarden), Jens Christian 1828-1884 (ejer af Stabilgaard), Kirsten 1830-1835, Maren 1834-1906 (kone på Næstegaard) og **Niels 1841-1908** (ejer af Kirkehøjgaard) i Hauris.

Niels blev gift med Birthe Marie fra Haurisgård og de blev Berit Kvornings oldeforældre.
De giftede sig 6.12.1870. De fik udstykket jord fra hendes fødehjem i Hauris og byggede Kirkehøjgård i 1870 lige ved siden af Haurisgård, matr 7b.

Anders Kvornings fødehjem Kirkehøjgaard, som det så ud i 1949. Bagved skimtes lidt af bygningerne fra Haurisgaard

De fik 11 børn: Maren, f. 1871, Jens f. 1872, Ane f. 1874, **Anders f. 1875,** Ane Kirstine f. 1876, Nicoline f. 1879, Karen f.1880, Petrine f. 1882, Peder f. 1883, Maren Margrethe f. 1878 og Jens Kristian f. 1888.

Anders og Karen Kvorning

Anders Kvorning f. 1875 – død 1962 var søn af Niels og Birthe Kvorning, og han blev gift 1898 med Karen Sørensen Søndergaard f. 1877 død 1955.
Hun var datter af Jens Sørensen Søndergaard fra "Søndergaard" i Løvel og Ane Katrine Rasmussen fra Batumgaard.

Karen Kvorning fødehjem "Søndergård" i Løvel, som det så ud i 1949.

Brugsen i Hejls hvor Anders og Karen Kvorning fra Løvel var uddelerpar i 32 år.

Anders og Karen fik 2 børn Sigrid f. 1898, død 1993 og **Sven Ancher** f. 1916, død 1998.

Sven Ancher Kvorning blev overlæge i København og han var gift med kontorfuldmægtig Karen Jespersen.

Ungdomsbilleder af Berit Kvornings forældre Sven Ancher Kvorning og Karen Jespersen.

De fik børnene Eva f. 1946, **Berit**, f. 1949, Jens f. 1955 og Nina f. 1957.

Karen Kvorning, født Søndergaard i Løvel. Karen var meget kreativ, altid i gang med det fineste håndarbejde, porcelænsmaling eller malerier.

Var der penge i at eje Pederstrup Kirke?

Da Baron Petersdorff på Sødal Hovedgaard døde i 1919 blev herregården til en vis grad slagtet – altså solgt i små eller større dele.
Den 25.11.1921 overtog dommerfuldmægtig Holger Hansen, Odense en del af gården samt de tre kirker. Han fik ret hurtigt afhændet gård Sødal og Rødding Kirke. I 1925 får han Løvel Kirke solgt til gdr. Niels Peder Thougaard i Løvel, men tilbage var så Pederstrup Kirke – "ejer" af kirken var han ikke, men han var "kirketiendeejer".
Korrespondance der foregår (brevene var gemt i præstegårdens kælder, da den blev ryddet) mellem Holger Hansen og diverse kirkelige myndigheder og menighedsråd fra 1923 – 28 fylder meget. At sidde i Odense som dommerfuldmægtig og skulle styre vedligeholdelsen af Pederstrup Kirke var en udfordring, og korrespondancen består meget af klager over det, der ikke blev gjort. Kirketiendebeløbet udgjorde i 1925 5.242 kr. og 50 øre. Der gik fem år inden det i 1928 lykkedes at få lavet en aftale om overgang til selveje. Ud over de dagbøder, som Holger Hansen har måttet betale for manglende vedligeholdelse, så må han til sidst betale 3.115,40 kr. for at slippe af med kirken.
Jeg har renskrevet det første brev fra Stiftsøvrigheden til Holger Hansen, som provstiet videresender til Pederstrup Menighedsråd.
Selv om det sprogligt er holdt i en yderst formel stil, så kan det nok være, at lille Holger får at vide, hvilke forpligtelser en "kirkeejer" af den lille kirke har.

Rind og Nørlyng Herreds Provsti
Gedsted Den 13. December 1923

Stiftsøvrigheden har under den 8. d. M (816/1923) tilskrevet mig saaledes.
Dags Dato har vi tilskrevet Dommerfuldmægtig Holger Hansen, Odense saaledes:
"Efter at Stiftsøvrigheden i Skrivelse af 24. Oktober d. A. havde udbedt sig en Udtalelse fra Dem i Anledning af, at De som Ejer af Pederstrup Sogns Kirketiende ikke har opfyldt Deres Forpligtelse til at foretage Afhjælpning af de ved det ordinære Syn over Kirken den 11. Juni d. A. udsatte Mangler, har vi under 13. J.M. fra Dem modtaget et Andragende til Kirkeministeriet, hvori De anholder om Afløsning af Deres Forpligtelser

overfor Kirken, medens De i øvrigt ikke ved Andragendets Indsendelse hertil har udtalt
Dem om Grunden til, at Manglerne endnu ikke er afhjulpne, eller om, hvad De har paatænkt at foretage i saa Henseende og i øvrigt for at opfylde den Dem Ifølge Lov Nr. 281 af 30. Juni 1922 paahvilende Forpligtigelse til at have en befuldmægtiget i Sog-net, til hvem Meddelelsen i Kirkens Anliggende vil kunne rettes. I den Anledning skal vi til behagelig Efterretning tjenstlig melde, at det nævnte Andragende herfra er videresendt til Kirkeministeriet, men at der i hvert Fald ikke vil kunne blive Tale om nogen Afløsning af Deres Forpligtelser overfor Kirken, forinden denne forefindes i synsforsvarlig Stand. Afhjælpningen af de paagældende synsudsatte Mangler er derfor uafhængig af Spørgsmaalet om den almindelige Afløsning af Deres Forpligtelser, og vi skal derfor anmode Dem om uopholdelig at ville foretage det fornødne til Afhjælpning af Mang-lerne, idet vi skal tilføje, at den saafremt dette ikke sker, af Stiftsøvrigheden i Henhold til Lov Nr. 282 af 30. Juni 1922 §37 vil blive dikteret Dem en passende Bøde til Pederstrup Sogns kirkelige Fattigpleje, hvorhos det vil blive paalagt Dem at udføre Arbejderne eller en daglig Mulkt.

Endvidere skal vi anmode Dem om at ville foretage det ovenfor nævnte Valg af en befuldmægtiget i Sognet.
Det tilføjes, at Provstiudvalget for Rinds Nørlyng Herreds Provsti er sat i Kundskab om nærværende Skrivelse.
Hvilket under Henvisning til Provstiudvalgets Skrivelse af 3. Oktober d. A. Tjenstlig meddeles til Efterretning og videre Bekendtgørelse for Pederstrup Sogns Menighedsraad, idet vi skal anmode Dem om at ville indberette hertil, hvad der herefter passerer med Hensyn til Afhjælpningen af de paagældende Mangler. Hvilket saaledes tjenstlig meddeles, idet jeg skulde anmode om, at der til Provstiet maa blive indberettet, hvad der maatte blive fortaget med Hensyn til anmeldte Manglers Afhjælpning.

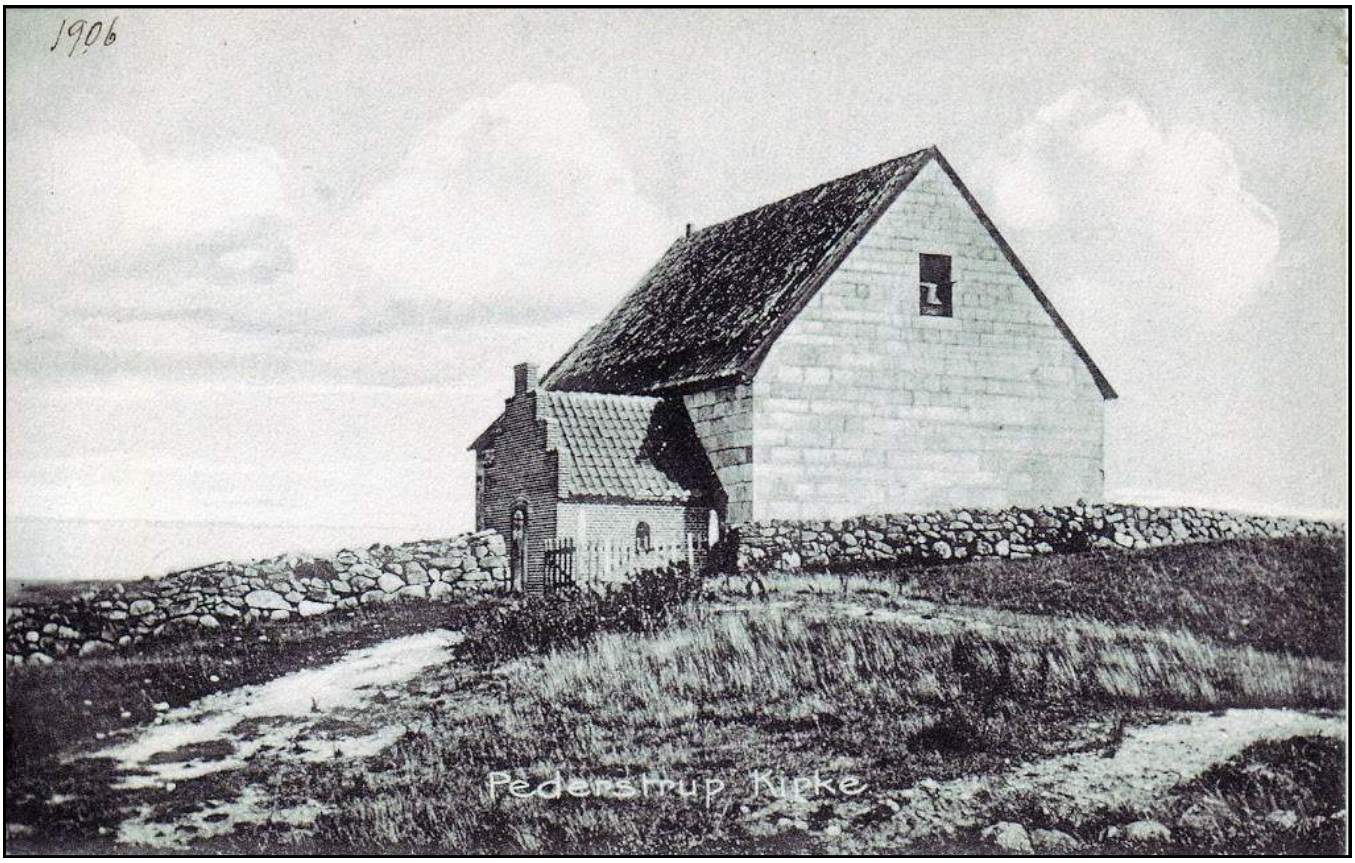

H.N.Høigaard

Noteret nederst på siden
Til
Pederstrup Menighedsraad

Var der penge i at eje Pederstrup Kirke?
Hvis Holger skulle have udtrykt sig på jysk , ville han vist have sagt : "NEJ! men der var en masse BØVL".

Jørgen Dalager

En undersøgelse af mystiske væsener, ånder og spøgelser på Tjele egnen – Om folketro.

I min tid på Aarhus Universitet har jeg beskæftiget mig med folketro på forskellige måder: Både i bekæmpelsen af overtroen ude på landet og nedskrivningen af de forskellige folkeeventyr. Min artikel vil være utrolig kortfattet, og det betyder mange detaljer er udeladt. Der findes mange fortællinger udover dem, som jeg her har valgt at fortælle om.
Kasper Thomsen

Folketro i 1800-tallet

Folketro er, i bred forstand, en befolkningsgruppes forestillinger om verden omkring dem, herunder overnaturlige kræfter og mystiske væsener. Folketro blev især populært at undersøge i løbet af 1800-tallet, hvor både Jens Kamp, Svend Grundtvig (søn af N.F.S Grundtvig) og

Evald Tang Kristensen samlede folkeminder ind fra alle de forskellige egne i Danmark. Her har især Evald Tang Kristensen gjort et exceptionelt arbejde på vores egn. Hans nedskrivninger er meget detaljerede, fordi han gør det klart, hvem han har snakket med, og hvorhenne i landet han har gjort det. Det er i den sammenhæng, det er muligt at finde mange spændende historier fra Tjele.

Futdal Kvinden

En af de første historier, jeg fandt interessant, var kvinden, som befinder sig nede i Futdalen, som kaldes Futdal Kjællingen. Det siges, at hvis man nævner hendes navn eller snakker om hende, vil hun komme og hænge sig fast i ens ben, formodentlig trække personen dybere ind i skoven. Historien i sig selv er interessant. Den viser nemlig, at Futdalen ikke blot er et nyt navn for skoven, men faktisk har været et kaldenavn allerede i 1800-tallet.

Åmanden ved Tjele Langsø

Åmanden er en kendt skikkelse i mange egne af Danmark og i den danske folketro. Han kaldes også for Nøkken. De fleste historier om åmanden har det tilfælles, at han forsøger at lokke folk ud i søen til ham. En åmand findes også ude på Tjele Langsø. Det siges, at han en efterårsdag vil skrige udefra søen. For hvert antal skrig, man kan høre, vil en person drukne ude i søen.

Wojens jæger og den vilde jagt

Historierne om den vilde jagt er forskellig fra egn til egn. Overordnet er den vilde jagt et fænomen, hvor en jæger eller en hel gruppe kommer ned fra himlen og jager alle de belastende væsener væk fra menneskerne. Oftest er det de smukke elverkvinder, som forfører de stakkels karle, der bliver jaget væk. Jægeren har i Jylland fået navnet ”Wojens jæger” fordi det skulle siges, at Odin er flygtet fra himlen efter kristendommens tilblivelse og jager på jorden i stedet. Wojen kommer fra ordet ”Wodin” som er en af Odins mange navne.

Der findes mange fortællinger om hans jagt på jorden. Han skulle have to hunde med sig på jagt, og disse hunde og jægeren har folk berettet at have set. På nogle egne måtte man ikke fløjte om aftenen, fordi så kom disse hunde flyvende igennem luften som et sus i vinden, og dette ville gøre Odin vred, idet man har vildledt hans hunde. På Tjele Gods har en karl berettet om at have set en sådan hund liggende ved kirkegården. Han skulle have slået til den med en kæp, men i det samme han gjorde det, kollapsede han og mærkede en kraftig vind omkring sig. Dette passer godt med en anden historie om jægeren tæt ved Ørum. En kvinde skulle have bundet rug en morgen, hvor hun kunne høre en vogn i luften og kraftige, højlydte vingeslag. Man har uden tvivl troet, at Wojens jæger har været på egnen.

Nogle historier på Tjele beskriver faktisk, at denne vilde jæger skulle være en gammel godsejer fra Tjele, der ikke ønskede sig et liv i himlen, men i stedet at jage så længe jorden stod.

Bjergfolk i Tjele

Bjergfolk siges at være faldne engle fra himlen, der har fundet ly i bjerge. I Danmark har vi jo ikke bjerge, men med bjerge har man ment bakketerræn og forskellige høje i landskabet. Bjergfolk ville især gerne have udøbte børn, som dermed stadig var hedenske. Et sådan tilfælde fortæller Ane Marie Kristendatter om. Hun fortalte Evald Tang Kristensen, at en kone fra Formyre havde fået sit barn forsøgt stjålet af en bjergmand, der trængte ind i deres soveværelse, mens konen var alene hjemme. En anden historie fra Tjele beretter også om, at en kone var bange for, at hendes barn var blevet skiftet ud med et bjergbarn, ”en skiftning”. Bjergfolket ville nemlig bytte deres egne børn ud med menneskets udøbte børn, og dis-

se bjergbørn blev ofte kaldt "skiftninger". Disse skiftninger var en stor plage for menneskerne, da de spiser, græder og vejer dobbelt så meget. En anden historie fortæller, at en bjergmand betragter børnene ved en bakke nær Foulum, mens de kælker om vinteren.

Ellefolk

Elverfolk blev i 1800-tallet kaldt for ellefolk. Disse ellefolk har man også haft i Tjele. Især ellepigerne skulle være slemme efter karlfolkene. Som karl skulle man kigge nøje efter disse ellepiger. De skulle være det smukkeste væsen på jorden foran, men skulle være helt hule bag ryggen.

Fortællinger fra andre egne beretter, at man også kunne støde på ellefolk ude i skoven. Nogle gange ville de spille det smukkeste musik, man har hørt. Bliver man budt til dans af en ellepige, stopper ens fødder først med at danse, når man er faldet død om af den lange dans.

En Helhest på Tjele?

På Tjele er der spor efter en skikkelse, der kaldes *helhesten*. Helhesten er en skikkelse, der kun har tre hove i stedet for fire. Dette betyder, at man tydeligt kan høre den galopere om natten. Skulle man få øje på helhesten, skal man dø. Det er derfor vigtigt at holde sine øjne lukkede, hvis man hører helhesten komme forbi. En sådan hest kan muligvis findes ved præstegårdens mark. Johan Jensen fra Mollerup fortalte nemlig Evald Tang Kristensen, at en hovedløs hest med en hovedløs rytter skulle have været set i landskabet.

De mange fortællinger fra Tjele

Der findes rigtig mange historier fra Tjele, der er udeladt fra denne artikel. Nogle er flere fortællinger om de skikkelser og fænomener, som jeg allerede har nævnt. Andre er fortællinger om andre mytiske væsner og fænomener. Nogle fortællinger er om de mange spøgelser på Tjele gods, mens andre er fortællinger om landskabet i sig selv fx en galgebakke tæt på Hammershøj, hvor man i sin tid har hængt forbrydere. Folkeminder er et vigtigt emne for en egn som Tjele: Det får os tættere på de tidligere generationer, der har boet på egnen. Det giver indhold til det landskab vi kigger ud på. Folketro er altså et stort univers med mange legender og folkesagn. Det kan indeholde alting fra folkelige traditioner, vejrvarsler og overnaturlige kræfter, herunder de mystiske væsner.

Kasper Thomsen

Jeg håber at kunne give et mere detaljeret billede af den danske folketro, og især folketroen på Tjele, på et andet tidspunkt.

Kvorning Forsamlingshus – 125 års Jubilæum

24. november 2019 fejrede Kvornings beboere 125 års jubilæum for deres forsamlingshus ved en reception i forsamlingshuset. I dag 125 år efter at forsamlingshuset blev etableret, fremstår det fint og velholdt både ude og inde. Det er ofte udlejet, og det har stor tilslutning i lokalbefolkningen, hvilket ses af medlemstilslutningen.

Vi skal tilbage til 1891, hvor en gruppe driftige borgere i Kvorning, hovedsagelig gårdmænd, begyndte at arbejde med ideen om et fælles hus, et forsamlingshus, for Kvornings beboere. Behovene for et sådant hus var mange.

Der var det politiske behov, som bundede i den bitre magtkamp mellem Venstre og Højre i sidste del af 1800-tallet. Højreregeringen med konsejpræsident Estrup i spidsen sad på magten, på trods af at Venstre var blevet det største parti, og som var mest udbredt i landbefolkningen. Hidtil havde Venstre kunnet bruge skolestuerne til vælgermøder, men det blev forbudt af Højre, hvorfor det var vigtigt at få et hus, som beboerne ejede, og som de kunne bruge til politiske møder.

Der var ikke blot tale om et politisk behov, men også behov for andre former for sammenkomster for Kvornings unge og ældre. Hidtil var fester blevet afholdt rundt på gårdene, som havde storstuer, der kunne benyttes. Måske havde de mange "legestuer" slidt vel meget på gårdenes storstuer? så der var behov for en fælles lokalitet. Maden blev lavet rundt på gårdene og så fragtet til feststedet.

Mange unge fra landbohjemmene fik nogle måneder på højskole og kom tilbage tanket op med nye ideer, og et livssyn præget af højskolebevægelsen, som fik dem til at gå forrest i oprettelse af foredragsforeninger. Således var der behov for et forsamlingshus til foredragsvirksomhed.

Med disse nævnte behov i baghovedet, arbejdede Kvorninggruppen videre efter 1891 med forsamlingshusprojektet.Der blev etableret et interessentselskab. Kapitalen skaffedes fra interessenterne, de deltes op i betalingsklasser efter gårdens hartkorn (et mål for jordens kvalitet). Senere udjævnedes klasseskellet så der var ens betaling for alle. Der blev skaffet en grund midt i byen, og arbejdet med byggeriet kunne gå i gang, baseret på professionelle håndværkere med frivillig hjælp fra gårdenes karle.

Men så en dag i 1894 stod det nye hus færdigt, et hus bestående af stor sal, lille sal, køkken, tillige med et udhus til brænde og lokum. Udhuset var stråtækket, hvorimod der var skifertag på forsamlingshuset. Dette skifertag var stadig intakt ved 100 års jubilæet 1994. Forsamlingshuset bestod af den bygning, der idag ligger parallel med Viborgvej. Byggeomkostningerne var, inkl. grund, kr. 3.050,-. Årlig udgift til vedligeholdelse blev ansat til 1 kr.

Huset blev straks taget i brug. Legestuerne fortsatte. De unge brugte flittigt salen. Der var lavet regler for de un-

ges brug af huset. To unge mænd valgtes for 1 år til arrangere, skaffe musik og ordne drikkevarer. Gårdmændene skulle på skift levere øl, samt 2 gårdmænd skulle holde opsyn. Omkring 1905 gik det allerede for lystigt til, der blev indført spiritusforbud i huset.

Der blev holdt familiefester i huset samt de mere årstidsbetonede fester, som fastelavn, høstfest og juleshow.

I 1915, da kvinderne fik stemmeret, blev forsamlingshuset også brugt som valglokale, man kunne jo ikke sende Kvornings kvinder udenbys for at afgive deres stemme.

1915-1919 blev der afholdt skole for Kvornings skolebørn i forsamlingshuset, medens den nye skole blev bygget.

I årene indtil 1951 blev der også afholdt Teknisk

Skole i forsamlingshuset for håndværkerlærlinge. I begyndelsen var der skole om aftenen, men senere blev det ændret til dagskole, 2 dage om ugen i vinterhalvåret.

I 1921 fik forsamlingshuset indlagt elektricitet.

Allerede i 1935 begyndte man at tale om modernisering og en tilbygning til forsamlingshuset, da det efterhånden virkede for lille, men det blev sat i bero under 2. Verdenskrig, så først efter krigen syslede man igen med tanken. Der blev udarbejdet arkitekttegninger. Der skulle dog gå nogle år, før man kom igang. Først i 1954 var man klar med endelige tegninger og økonomi. Der blev bygget en fløj vinkelret på den gamle bygning med en stor sal med scene. Byggeriet kostede ialt kr. 77.000,-. Den gamle bygning blev renoveret med indgang fra gadeside, og med toiletter i kælderen.

At der var scenefaciliteter i den nye bygning blev straks udnyttet. I de efterfølgende år var der næsten årlig dilettant forstilling, instrueret af lærer Dalgård, Kvorning.

I 1967 blev der installeret centralvarme, som siden i 1968 blev ændret til opvarmning med naturgas. Op gennem 1970'erne blev der lavet indendørs vedligeholdelse i lille sal og køkken.

Gennem ca. 45 år i peridoen fra 1942 til 1987 havde Hammershøj Andelskasse en fast ugentlig kontordag med 2 timers åbningstid i forsamlingshuset. Det var der megen tilfredshed med blandt pensionisterne i Kvorning, som jo efterhånden fik deres pension og sociale ydelser overført til deres bankkonti. Det var også tilfredsstillende for forsamlingshuset, som jo her havde en fast årlig indtægt ved at udleje til Andelskassen. I 1960'erne blev der etableret en telefonboks i vindfanget ved indgangen. Bestyrelsen mente, det var betryggende, at der kunne ringes til forsamlingshuset, når der var fest, måske især af hensyn til børn, der var alene hjemme.

Fra 1968 og frem blev forsamlingshuset også brugt af Kvorning folkedansere til træning og opvisning.

I 1994, i forbindelse med 100 års jubilæum for forsamlingshuset, udarbejdede en lokalhistorisk gruppe i Kvorning et skrift om forsamlingshuset i 100 år. Skriftet hed "Kvorning Forsamlingshus 1894-1994 Landsbyliv gennem 100 år". Jeg har brugt dette skrift som kilde til min artikel.

Siden 1994 har forsamlingshuset gennemgået en større renovering udvendig som indvendig, med nye vinduer og tag, renoveret køkken og sale.

Så de 125 år blev fejret i et flot og velholdt hus, søndag den 24. november, ved en sammenkomst for byens borgere i forsamlingshuset. Edith Nielsen fortalte om forsamlingshusets historie og om personer, der har haft tilknytning til forsamlingshuset.

Forsamlingshuset vil forhåbentlig i de næste 25 år blive brugt meget og danne ramme for sammenholdet i Kvorning.

TILLYKKE med de 125 År

Knud Erik Hansen

Fortsat fra side 6

Anna og Kristian Brøndum (Sødalvej 5) Året før var de blevet trakteret med småkager og to flasker kirsebærvin. Det var en blandet flok. To var i gummistøvler, halstørklæder og alpehuer, men de store forkarle var i træskostøvler, og på hovedet havde de en stor kasket med bred svederem. Et par af dem havde sorte tænder, for de brugte snus. Nu viste det sig bare, at Anne og Kristian ikke var hjemme. De var i Pederstrup ved deres datter, som var blevet gift med Søren Andersen. Børsterne fra Vrå ville da lige give dem er hilsen, så de satte en lille foderkasse ovenpå skorstenen. Det var et lille stråtækket hus, så de kunne let gå op på taget. Anne havde lagt to briketter på, så der var lidt varme, når de kom hjem senere på natten.
Tiden går og det bliver maj måned. .Anne og Kristian inviterer til deres årlige kaffekomsammen, og da vråborgerne kom, kan de hurtig se, at der er sket en del i det lille hjem. Nyt tapet, malet overalt, divan og stole havde fået ny betræk, og folk undrede sig og drillede med, at det da var vist godt at bo på udmarken.

Nu kom sandheden så frem, ,at hele deres hus havde været røgskadet i svær grad.
De havde dog fået Rinds og Nørlyng Forsikring til at tage skaden. Der var flere beboere fra Vrå, der bagefter måtte hjem og tale med deres tjenestefolk.
Anne og Kristian havde ikke sagt noget for naboskabets skyld. *Jørgen Dalager*
Billede fra www.pederstruphistorie.dk
Sødalvej nr. 5.
fra venstre X, Anna og Inga Brøndum (mor og datter), X ,

Arkivet - siden sidst

Efteråret er gået stille og roligt på arkivet. Der kommer heldigvis stadig materiale, som kan have lokalhistorisk interesse. Det sker typisk, når folk er ved at rydde op i gemmerne. Så finder man billeder eller papirer, som ser spændende ud. På arkivet er vi glade for at få billeder mv. Så opfordringen herfra skal være, at man hellere må aflevere for meget end for lidt!

Der er stor aktivitet på Facebook. Flemming Daugård har godt gang i arbejdet med at stedfæste ejendomme fotograferet fra luften. Flemming modtager gerne oplysninger om billederne og sørger så for, at de bliver registreret.

Lørdag den 16. november var der åbent hus på arkivet. Det var en stor succes med mellem 30 og 40 besøgende. Snakken gik godt og der var mange nye kunder i butikken!

Arkivet gør også gerne brug af sognerepræsentanterne. Hvert sogn i den gamle Tjele Kommune er repræsenteret i et "sogneudvalg". Her mødes man et par gange om året og udveksler oplysninger om, hvad der sker i de enkelte områder, som kunne have lokalhistorisk interesse. På den måde kan man måske også få opsnuset materiale, som ellers ikke ville komme frem i lyset.

Der er også et arbejde med at få registreret artikler mv., som bliver bragt i lokalpressen. Så er man interesseret i at vide, om en speciel begivenhed har været omtalt i pressen, har vi en database, som vi kan søge i. Sandsynligvis har vi også et udklip fra den pågældende avis.

Arbejdet med at scanne billeder og få dem "offentliggjort" på internettet klør vi stadig på med. Der er mange billeder, så det vil tage flere år endnu. Billederne kan ses ved at søge på hjemmesiden Arkiv.dk.

Arkivudvalget har holdt møde i december måned. På mødet blev man enige om, at arrangere en udstilling om besættelsestiden, som den så ud i vores lokalområde.

Så alt i alt kan vi sige, at der stadig er liv i lokalhistorien. Og husk at vi gerne vil have besøg på arkivet på Tjelevej 8 mandage mellem 14 og 17!

Per Vester

GENERALFORSAMLING
TJELEGNENS LOKALHISTORISKE FORENING
Torsdag den 20. februar 2020 - kl. 19.00

Løvel Kultur & Forsamlingshus – Tinggade 25, Løvel - 8830 Tjele

Dagsorden iflg. Vedtægternes § 5 således:

1. Valg af dirigent og skriftsfører
2. Beretning for året 2019
   a. Lokalhistorisk Forening - v/Karsten Sørensen
   b. Bogselskabet - v/Lene Hove
3. Regnskab 2019
   Lokalhistorisk Forening samt Bogselskabet - v/Per Vester
4. Budget 2020 og fastlæggelse af kontingent. - v/Per Vester
5. Arbejdsplan for år 2020 - v/Karsten Sørensen
6. Indkomne forslag.
   Endelig vedtagelse af vedtægtsændringer, jfr. § 12 - v/Knud Erik Hansen
7. Valg af bestyrelse, suppleanter og revisorer – jfr. § 8
   På valg er: Per Vester, Knud Erik Hansen og Jan Dalsgaard Johannesen.
   Bestyrelsessuppleanter: Hanne Holm og Linda G. Kranz
   Revisorer: Svend Haakon Jensen og Knud Østergaard
   Revisorsuppleant: Solveig Nielsen.
8. Eventuelt.

Efter generalforsamling og kaffebord.

Johannes Vesterby har givet tilsagn om, at fortælle om datidens vælgermøder i Løvel. Løvelkredsen var en valgkreds fra 1849 – 1918 og fra 1920 til 1970 var kredsen en opstillingskreds i Viborg Amtskreds. Kredsen har leveret en stribe af folketingspolitikere, kommunalpolitikere og andet godtfolk. Så glæd jer, - Johannes er garant for et foredrag med vid og bid, krydret med et godt lune.

.

Skulle der være nogen, der ikke er medlemmer af foreningen, som gerne vil høre Johannes, så kan man:

1. Melde sig ind i foreningen ved indgangen.
2. Betale 40 kr. i entre.